

جزوه ی مطالعات اجتماعی پنجم ابتدایی

درس اول

من با دیگران ارتباط برقرار می کنم

- ۱- همه ی ما انسان ها از زمانی که متولد می شویم، با دیگران زندگی می کنیم و با آن ها ارتباط داریم.
- ۲- ما انسان ها برای زندگی نه تنها به آب، غذا و هوا، بلکه به ارتباط با دیگران هم نیازمندیم و اگر این ارتباط نباشد، احساس تنهایی می کنیم.
- ۳- ما برای اینکه با دیگران ارتباط برقرار کنیم، خواسته ها، افکار و نظرات خود را درباره ی یک موضوع با آن ها در میان می گذاریم یا احساس خود را به آن ها ابراز می کنیم.
- ۴- مهم ترین راه ارتباط انسان ها با یکدیگر گفت و گو (کلام) است.
- ۵- هر گفت و گو دو طرف دارد: گوینده، یعنی کسی که صحبت می کند و شنونده، یعنی کسی که گوش می دهد.
- ۶- یکی از قسمت های مهم گفت و گو، گوش دادن است. وقتی کسی با ما صحبت می کند، لازم است:
 - ۱- به حرف های او دقت و توجه کنیم.
 - ۲- کلام گوینده را قطع نکنیم و صبر کنیم جمله اش را کامل کند و حرف هایش تمام شود.
 - ۳- به گوینده نگاه کنیم؛ وقتی کسی با ما صحبت می کند و ما به جای دیگری نگاه می کنیم، آن فرد احساس می کند که دوست نداریم به حرف هایش گوش دهیم یا از حرف هایش خسته شده ایم.
 - ۴- گاهی با تکان دادن سر یا سؤال کردن، گوینده را تشویق می کنیم که به صحبت خود ادامه بدهد.
- ۷- یکی از قسمت های مهم گفت و گو، صحبت کردن است. وقتی با دیگران صحبت می کنیم، لازم است:
 - ۱- به شنونده نگاه کنیم.
 - ۲- با صدای مناسب، یعنی نه خیلی بلند و نه خیلی آهسته و نه تند و نه کند، حرف نزنیم. اگر موقع صحبت کردن، صدایمان مناسب نباشد، دیگران ممکن است زود خسته شوند و دیگر به حرف های ما گوش ندهند.
 - ۳- منظور خودمان را روشن و واضح بیان کنیم.
 - ۴- زمانی مناسب را برای حرف زدن با دیگران انتخاب کنیم؛ مثلاً اگر کسی در حال انجام دادن کاری است و وقت ندارد، مزاحم او نشویم.

- ۵- از کلمات مؤدبانه استفاده کنیم؛ وقتی در خواستی داریم، از عبارت های احترام آمیزی چون « لطفاً » و « خواهش می کنم » استفاده کنیم.
- ۸- همین طور اگر اشتباهی کردیم، بگوییم « معذرت می خواهم ». در گفت و گو با بزرگ ترها، به جای واژه ی « تو »، از « شما » استفاده کنیم.
- ۹- یکی دیگر از نکاتی که باید در ارتباط با دیگران دعایت کنیم، حریم شخصی آن هاست.
- ۱۰- حریم شخصی هر فرد محدوده ای است که هیچ کس نباید بدون اجازه و رضایت او وارد آن شود.
- ۱۱- افراد دوست ندارند دیگران درباره ی بعضی موضوعات خصوصی شان از آن ها سؤال کنند؛ چون این موضوعات به دیگران مربوط نمی شود و در زندگی آن ها تأثیری ندارد.
- ۱۲- اگر افراد دوست نداشته باشند درباره ی مسائل خصوصی شان توضیح بدهند، ما حق نداریم کنجکاوی کنیم و وارد حریم شخصی آن ها شویم.
- ۱۳- حفظ حریم شخصی، دقت و توجه به سخنان، انتخاب زمان مناسب گفت و گو و قطع نکردن حرف گوینده از اصول گفت و گو می باشند.
- ۱۴- ما در هنگام گفت و گو بعضی از چیزها را بدون صحبت کردن به دیگران انتقال می دهیم؛ برای مثال، با تکان دادن سر نشان می دهیم که حرف طرف مقابل درست است یا با حرکات صورت نشان می دهیم که از شنیدن موضوعی تعجب کرده ایم. به این نوع ارتباط، ارتباط غیر کلامی می گویند.
- ۱۵- در یک ارتباط خوب، حالت های چهره و حرکات و رفتارهای ما نیز مانند صحبت کردن و گوش دادن اهمیت دارند.
- ۱۶- ما می توانیم با رفتار و حالت های صورت خود نشان دهیم که خوشحال، غمگین، دلخور یا شادیم.

احساسات ما

- ۱- همه ی ما در طول روز در موقعیت های مختلف، احساسات گوناگونی داریم.
- ۲- برخی از احساسات ما خوشایند و برخی ناخوشایندند.
- ۳- احساسات خوشایند در ما تأثیر خوبی می گذارند و ما آن ها را دوست داریم. برعکس، احساسات ناخوشایند را دوست نداریم و می خواهیم از آن ها دور شویم.
- ۴- شادی احساسی است که هم خود ما می توانیم آن را در خودمان به وجود بیاوریم و هم دیگران می توانند با انجام دادن کارهایی این احساس را در ما ایجاد کنند.
- ۵- همه ی مردم گاهی شاد و گاهی غمگین می شوند.
- ۶- هیچ کس احساس غم را دوست ندارد اما باید توجه کنیم که احساس غم احساس طبیعی (عادی) است و همه ی انسان ها در زندگی، گاهی این احساس را پیدا می کنند.
- ۷- همانطور که چیزهای مختلفی ممکن است ما را شاد کند، چیزهای مختلفی هم ممکن است ما را غمگین کند.
- ۸- گاهی رفتارهای دیگران ما را اندوهگین می کند. گاهی نیز خود ما با کارهایی که انجام می دهیم باعث ناراحتی خودمان می شویم.
- ۹- گاهی حوادثی مانند جدایی از کسانی که آن ها را دوست داریم، بیماری یا مرگ عزیزانمان، ما را غمگین می کند.
- ۱۰- وقتی دچار غم و اندوه می شویم، می توانیم:
 - ۱- دعا کنیم و از خداوند بزرگ برای برطرف شدن اندوهمان کمک بگیریم.
 - ۲- به خودمان دلداری بدهیم؛ به خود بگوییم که احساس غم طبیعی است اما همیشگی نیست و من می توانم باز هم شاد باشم.
 - ۳- درباره ی علت اندوه خود فکر کنیم و راهی برای برطرف کردن آن پیدا کنیم.
 - ۴- از بزرگ ترها (پدر و مادر، پدربزرگ، معلم، مشاور مدرسه و ...) کمک بگیریم و با آن ها صحبت و مشورت کنیم.
 - ۵- درباره ی احساس اندوه خود بنویسیم یا نقاشی کنیم.
 - ۶- با انجام دادن کارهای شاد و سرگرم کننده یا کمک به دیگران، کم تر به ناراحتی خود فکر کنیم.
- ۱۱- ترس احساسی طبیعی و عادی است که در انسان و دیگر جانوران وجود دارد.

۱۲- ترس از حیوانات درنده و موذی، ترس از بلندی و ترس از صداهای وحشتناک و مهیب، ترس های بجا هستند.

۱۳- بعضی از ترس ها را خداوند برای مقابله با خطر در وجود جانداران قرار داده است، این گونه ترس ها، « ترس بجا » هستند و از انسان محافظت می کنند.

۱۴- بعضی از ترس ها « نابجا » و نادرست اند. به خصوص، اگر این ترس ها به طور دائمی و مدتی طولانی فکر ما را به خود مشغول کنند، مشکلاتی برایمان به وجود می آورند.

۱۵- ترس از تاریکی اتاق یا خانه، ترس از امتحان، ترس از موجودات خیالی مانند غول و هیولا، ترس از آمپول و رفتن به دندانپزشکی و ترس از دست دادن نزدیکان، ترس های نابجا و نادرست اند.

۱۶- همه ی ما در زندگی گاهی از چیزهایی می ترسیم. برای مقابله با ترس ها می توانیم از راهکارهای زیر استفاده کنیم:

۱- ابتدا چیزی را که از آن می ترسیم و همچنین درجه یا میزان ترس خود را مشخص کنیم. بعد خوب فکر کنیم که آیا ترسمان به جاست یا نه و علت آن چیست؟

۲- سپس با بزرگ تر ها درباره ی ترس خود مشورت کنیم و از آن ها کمک بگیریم.

۱۷- گاهی احساس ترس ما به این دلیل است که چیزی را نمی شناسیم یا نمی بینیم؛ مثلاً وقتی همه جا تاریک است، ممکن است حتی از وسایلی که همیشه در اتاقمان وجود دارد بترسیم.

۱۸- ممکن است نتوانیم ترس خود را یک باره از بین ببریم، بنابراین باید کم کم و به مرور زمان با پدیده ای که ما را می ترساند، روبه رو شویم تا ترسمان بریزد.

۱۹- در موقع روبه رو شدن با چیزی که ما را می ترساند، از نام و یاد خدا کمک بگیریم.

۲۰- درباره ی ترس خودمان با دیگران صحبت کنیم یا چیزی را که از آن می ترسیم نقاشی کنیم.

۲۱- فیلم های وحشتناک تماشا نکنیم.

۲۲- هرگز برای شوخی و تفریح دیگران را نترسانیم.

همدلی با دیگران

- ۱- همه ی ما انسان ها آفریده ی خداوندیم و خدا در وجود همه ی ما شباهت هایی قرار داده است.
- ۲- وقتی کسی غمگین یا ناامید است، ما می توانیم کاری کنیم که او احساس بهتری پیدا کند.
- ۳- وقتی کسی غمگین است، می توانیم:
 - ۱- دوستانه کنار او بنشینیم.
 - ۲- از او در مورد احساسی که دارد سؤال کنیم.
 - ۳- به حرف های او خوب گوش دهیم و به او نشان دهیم که احساس او برای ما مهم است و ما آن را می فهمیم.
 - ۴- از او بپرسیم آیا من می توانم کاری برای تو انجام دهم؟
 - ۵- گاهی ممکن است برای اعضای خانواده یا اطرافیان ما مشکلی پیش بیاید که آن ها را اندوهگین کند.
 - ۶- وقتی کسی غمگین است، ما می توانیم کاری کنیم که اندوه او کم تر شود
 - ۷- همدلی یعنی اینکه فرد بتواند احساسات، رفتار و شرایط دیگران را درک کند و خودش را به جای او بگذارد.
 - ۸- همه ی افراد ممکن اس در زندگی با حوادث ناخوشایندی روبه رو شوند.
 - ۹- وقتی شرایط و احساسات افراد را در موقعیت های مختلف درک می کنیم، با آن ها همدلی کرده ایم.
 - ۱۰- در جامعه، مؤسسه هایی وجود دارند که به افراد نیازمند یا کسانی که با مشکلات و حوادثی روبه رو شده اند، کمک می کنند تا از گرفتاری و رنج آن ها کمتر شود. « جمعیت هلال احمر » و « سازمان انتقال خون » دو نمونه از این مؤسسه ها هستند.

- ۱۰- جمعیت هلال احمر، در حوادثی مانند سیل، زلزله و تصادف های رانندگی به مردمی که خانه و وسایل خود را از دست داده اند یا مجروح شده اند، کمک می کند و به آن ها غذا، لباس و دارو می رساند.

۱۱- سازمان انتقال خون ایران وظیفه گرفتن خون از داوطلبان و انتقال آن به درمانگاه ها و بیمارستان ها را به عهده دارد.

۱۲- شما می توانید پس از رسیدن به سن ۱۸ سالگی با اهدای خون به کسانی که به خون نیاز دارند، کمک کنید.

درس چهارم

من عضو گروه هستم

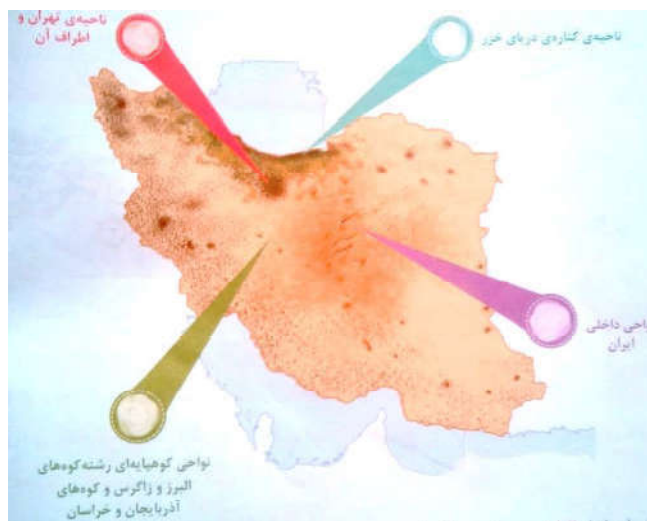
- ۱- گروه از تعدادی افراد تشکیل می شود که فعالیت های مشترکی دارند و برای رسیدن به هدفی مشترک با هم ارتباط برقرار می کنند.
- ۲- کلاس شما یک گروه است و همه ی شما عضو این گروه هستید. دانش آموزان مدرسه هم یک گروه بزرگ تر را تشکیل می دهند.
- ۳- اعضای یک خانواده نیز یک گروه به حساب می آیند و همه برای زندگی کردن در کنار یکدیگر با تلاش و آسایش، تلاش و همکاری می کنند.
- ۴- اولین نکته ای که اعضای هر گروه باید به آن توجه کنند این است که بر حسب استعداد ها و توانایی هایشان نقشی را به عهده بگیرند و وظایف خود را بشناسند و انجام دهند.
- ۵- اگر در گروه فقط بعضی از افراد فعالیت کنند و بقیه هیچ فعالیتی نداشته باشند، زحمت ها به دوش عده ای گذاشته می شود و کارها به خوبی پیش نمی رود.
- ۶- اعضای یک گروه باید روابط خوبی با هم داشته باشند؛ یعنی مهربان و همدل باشند و به یکدیگر کمک کنند.
- ۷- یکی از نکته های مهمی که در هر گروه باید رعایت شود، نظم و مقررات است.
- ۸- اعضای یک گروه باید به نظر یکدیگر احترام بگذارند و در تصمیم گیری ها و انجام کارها مشورت و همفکری کنند.
- ۹- یکی از ویژگی های مهمی که اعضای هر گروه باید داشته باشند، اعتقاد به همفکری و مشورت در کارهاست.
- ۱۰- اعضای یک گروه در تصمیم گیری ها، وضع مقررات و قوانین برای فعالیت ها و یا تقسیم کارها بین خودشان با هم مشورت می کنند.
- ۱۱- همفکری و مشورت باعث می شود که ما بتوانیم از افکار و نظرات دیگران استفاده کنیم.
- ۱۲- در دین اسلام، به مشورت کردن در کارها، سفارش شده است و حتی نام یکی از سوره های قرآن کریم « شوری » است.
- ۱۳- قرآن کریم می فرماید: ... و أَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ؛ (سوره ی شوری، آیه ی ۳۸)

- ۱۴- در مدرسه، محله، کارخانه، شهر و روستا گروه های بزرگ تری هستند که برای حل مشکلات و انجام دادن کارها افرادی را به عنوان نماینده ی خود انتخاب می کنند. این نمایندگان شورایی تشکیل می دهند.
- ۱۵- در شورا همه ی افراد می توانند نظر خود را بیان کنند. به این ترتیب، برای حل مشکلات جامعه و تصمیم گیری، از فکر و تجربه ی همه استفاده می شود و در نتیجه، آن جامعه را می توان بهتر اداره کرد.
- ۱۶- «شورا» یعنی گروهی از افراد که برای انجام دادن کاری با یکدیگر مشورت می کنند.
- ۱۷- اعضای شوراییاری یک محله در مورد مسائل محله با هم مشورت می کنند.
- ۱۸- هدف از تشکیل شورای دانش آموزی این است که مسئولان مدرسه از نظرات و نیازهای دانش آموزان درباره ی مسائل درسی و امور مربوط به مدرسه آگاه شوند و در کارهای مدرسه از مشارکت آنان استفاده کنند.
- ۱۹- در نیمه ی اول آبان ماه هر سال در مدارس ایران انتخابات شوراهای دانش آموزی برگزار می شود. اعضای این شوراها نمایندگان دانش آموزان هستند.

درس پنجم

جمعیت ایران

- ۱- به مجموعه ی افرادی که در یک جا زندگی می کنند، جمعیت می گویند.
- ۲- اگر تعداد افرادی که متولد می شوند از تعداد افرادی که می میرند بیش تر باشد، جمعیت افزایش می یابد.
- ۳- ما دوست نداریم در یک خانواده کم جمعیت زندگی کنیم. دلمان می خواهد با برادرها و خواهرهایمان بازی کنیم، به هم کمک کنیم و تنها نباشیم.
- ۴- اگر جمعیت زیاد باشد، نیروی زیادی برای دفاع از کشورمان داریم.
- ۵- وقتی تعداد جوانان یک کشور زیاد باشد، نیروی بیش تری برای کار فراهم می شود. علاوه بر این، جوانان با تحصیل و تلاش به پیشرفت کشور کمک می کنند.
- ۶- در حال حاضر، جمعیت کشور ما بیش از ۷۵ میلیون نفر است.
- ۷- جمعیت ایران در همه جای آن به طور یکسان پراکنده نشده است. بعضی نواحی جمعیت بیش تر و بعضی، جمعیت کم تری دارند.
- ۸- ناحیه کناره ی دریای خزر وسعت کمی دارد اما جمعیت زیادی را در خود جای داده است.
- ۹- در ناحیه کناره ی دریای خزر، آب و هوای مساعد، باران کافی و خاک حاصلخیز موجب رونق کشاورزی شده است.
- ۱۰- ناحیه ی تهران و اطراف آن پر جمعیت ترین جای کشور است.
- ۱۱- تهران به دلیل پایتخت بودن و وجود اداره ها، دانشگاه ها و کارخانه ها، جمعیت زیادی را به خود جذب کرده است.
- ۱۲- در نواحی کوهپایه ای رشته کوه های البرز و زاگرس و کوه های آذربایجان و خراسان، به دلیل آب و هوای معتدل، خاک آبرفتی و وجود معدن های مختلف تعداد زیادی شهر و روستای پرجمعیت به وجود آمده است.
- ۱۳- نواحی داخلی ایران به دلیل بارندگی کم، زمین های شور و خاک نامناسب، بسیار کم جمعیت یا خالی از جمعیت است.

۱۴- یکی از دلایل افزایش جمعیت در یک ناحیه، مهاجرت مردم از نواحی دیگر به آنجاست.

۱۵- مهاجرت یعنی اینکه مردم برای زندگی یا کار از جایی به جای دیگر بروند.

۱۶- بعضی از نواحی به دلیل آب و هوای مساعد و خاک حاصلخیز یا وجود کارخانه ها و معدن ها، جمعیت زیادی را به خود جذب کرده اند.

۱۷- درآمد بیش تر، شغل های بیش تر، فروشگاه های بزرگ، بیمارستان های مجهز و دانشگاه از عوامل جذب کننده ی جمعیت می باشند.

۱۸- خشکسالی، کمبود آب، جنگ و کمبود درآمد از عوامل دورکننده ی جمعیت می باشند.

درس ششم

منابع آب ایران

- ۱- آب دریاها و اقیانوس ها شور است و برای آشامیدن، شست و شو، کشاورزی و سایر فعالیت ها مناسب نیست.
- ۲- انسان آب شیرین مورد نیاز خود را از منابع برف و باران به دست می آورد.
- ۳- بخشی از آب حاصل از برف و باران روی زمین جاری می شود و رودها را به وجود می آورد.
- ۴- بخشی از آب حاصل از برف و باران به داخل زمین فرو می رود و آب های زیرزمینی را تشکیل می دهد.
- ۵- وقتی که برف کوه ها آب می شود و یا آب باران روی زمین جاری می گردد، از جاری شدن آن ها جویبار به وجود می آید و از به هم پیوستن این جویبار ها، رود تشکیل می شود.
- ۶- مردم برای استفاده از آب های زیرزمینی چاه یا قنات حفر می کنند.
- ۷- ایرانیان اولین کسانی بودند که با کندن قنات، از آب های زیرزمینی استفاده کردند.
- ۸- قنات یک تونل زیرزمینی است که آب در آن خودبه خود از مناطق پرآب به نواحی کم آب، جاری می شود.
- ۹- چون آب قنات از زیر زمین عبود می کند، میزان تبخیر و آلودگی آن بسیار کم است.
- ۱۰- گاهی در بعضی نواحی، آب های زیرزمینی خود به خود به سطح زمین راه پیدا می کنند و چشمه ها را به وجود می آورند.
- ۱۱- بیش تر رودهای ایران از رشته کوه های بلند البرز و زاگرس و یا کوه های پراکنده ی داخلی سرچشمه می گیرند.
- ۱۲- رودهای ایران پس از عبور از دشت ها، جلگه ها، روستاها و شهرها به دریای خزر، خلیج فارس و دریای عمان یا دریاچه های داخلی می ریزند.
- ۱۳- اروندرود به خلیج فارس می ریزد.
- ۱۴- رودهای تلخه رود، زرینه رود و سیمینه رود به دریاچه ی ارومیه می ریزند.
- ۱۵- رودهای سفید رود، رود چالوس و رود گرگان به دریای خزر می ریزند.
- ۱۶- آبی که مردم شهر تهران مصرف می کنند، از رودهای جاجرود و رود کرج تأمین می شود.
- ۱۷- سفیدرود از به هم پیوستن رود قزل اوزن و شاهرود به وجود آمده است.
- ۱۸- رود کارون از شهر اهواز و رود زاینده رود از شهر اصفهان عبود می کند.

۱۹- میزان متوسط بارندگی سالانه در ایران کم تر از ۲۵۰ میلی متر است. به همین دلیل، کشور ما از کشورهای کم آب دنیا به حساب می آید.

۲۰- تعداد رودهای پر آب و دائمی نیز در ایران کم است و بیش تر رودها فصلی و موقتی هستند؛ یعنی در هنگام تابستان و با شروع فصل گرما خشک می شوند.

۲۱- بعضی از رودها به دلیل عبود از نمک زارها، شورند و نمی توان از آن ها استفاده کرد.

۲۲- یکی از راه های ذخیره ی آب، ساختن سد روی رودهاست.

۲۳- از انرژی ذخیره شده ی آبی که در پشت سد جمع می شود، به کمک چرخ های آبی (توربین) برق تولید می کنند.

۲۴- امروزه با استفاده از روش های جدید آبیاری مانند آبیاری قطره ای، از به هدر رفتن آب مزارع و باغ ها جلوگیری می شود.

۲۵- آب مایه ی حیات است و کمبود آن خطر بزرگی است.

۲۶- رودها مهم ترین منبع آب شیرین هستند و نقش مهمی در زندگی ما دارند.

۲۷- رودها زیستگاه بسیاری از ماهی ها و جانوران آبی و پرندگان مهاجر هستند.

۲۸- آلوده کردن آب و مصرف نادرست آب باعث به هدر رفتن آن می شود.

۲۹- از جمله عوامل آلودگی آب ها عبارتند از:

۱- ریختن سم یا کودهای شیمیایی زمین های کشاورزی در آب

۲- ورود فاضلاب خانه ها به آب ها

۳- ریختن زباله های خانگی و بیمارستانی در آب ها

۴- ورود نفت و زباله های صنعتی کارخانه ها در آب ها

درس هفتم

نواحی صنعتی مهم ایران

- ۱- همه ی کالاهایی که از آن ها استفاده می کنیم از منابع طبیعی به دست می آیند.
- ۲- منابع طبیعی انواع مختلفی دارند؛ مانند نفت و گاز، سنگ های معدنی، خاک و گیاهان.
- ۳- هر کارخانه ای برای تولید کالا به موادّ اولیه نیاز دارد. موادّ اولیه را به کارخانه می برند. در کارخانه، کارگران به کمک ماشین آلات در آن ها تغییراتی به وجود می آورند و آن ها را به کالاهای مورد نیاز تبدیل می کنند. به این فعالیت صنعت می گویند.
- ۴- موادّ اولیه ی کارخانه ها از منابع طبیعی به دست می آیند.
- ۵- برای تهیه ی نخ از منابع طبیعی پشم و پنبه استفاده می شود.
- ۶- در گذشته های دور اغلب مردم چیزهایی را که به آن ها نیاز داشتند، خودشان در خانه یا کارگاه های کوچک تولید می کردند.
- ۷- یک کارخانه برای تولید یک کالا علاوه بر موادّ اولیه به سرمایه، نیروی کار، ماشین آلات و ابزار نیاز دارد.
- ۸- در کشور ما صنایع مختلفی وجود دارد.
- ۹- به طور کلی صنایع کارخانه ای را می توانیم به دو دسته ی صنایع مادر و صنایع مصرفی تقسیم کنیم.
- ۱۰- صنایع مادر کالاهایی تولید می کنند که مردم آن ها را نمی خردند و از آن ها به طور مستقیم مصرف می کنند یا مورد استفاده قرار می دهند.
- ۱۱- صنایع مصرفی کالاهایی تولید می کنند که مردم آن ها را می خردند و به طور مستقیم استفاده می کنند یا مورد استفاده قرار می دهند.
- ۱۲- مهم ترین صنایع مادر در کشور ما صنایع ذوب آهن، پتروشیمی و ماشین سازی است.
- ۱۳- در کارخانه های ذوب آهن قطعات آهن تولید می شود.
- ۱۴- اولین کارخانه ی ذوب آهن ایران در نزدیکی اصفهان ساخته شده است.
- ۱۵- سنگ آهن مورد نیاز کارخانه ی ذوب آهن اصفهان از معادن آهن استان یزد تأمین می شود. سپس در کوره های بسیار داغ ذوب می گردد و به آهن تبدیل می شود.
- ۱۶- کارخانه های پتروشیمی، نفت و گاز را به موادّ شیمیایی تبدیل می کنند و از این مواد در کارخانه های دیگر برای تولید رنگ، چسب، کود شیمیایی، لاستیک و موادّ شوینده استفاده می شود.

- ۱۷- در کارخانه های ماشین سازی، ماشین آلات و ابزار، دیگ بخار، جرثقیل و دستگاه هایی مانند این ها برای سایر کارخانه ها تولید می شود.
- ۱۸- مواد اولیه ی کارخانه های ماشین سازی معمولاً از معادن آهن، سرب، روی و مس تهیه می شود.
- ۱۹- صنایع مادر برای تولید کالا به مواد اولیه نیاز دارند. آن ها این مواد اولیه را از معدن ها تأمین می کنند.
- ۲۰- معدن مس سرچشمه ی کرمان از بزرگ ترین معادن مس دنیاست.
- ۲۱- کارخانه ی پتروشیمی شازند در اراک است.
- ۲۲- معدن سنگ آهن بافق در استان یزد قرار دارد.
- ۲۳- مهم ترین استان صنعتی ایران که بیش ترین صنایع مصرفی را در خود جای داده است، استان تهران است.
- ۲۴- تعداد صنایع مصرفی زیاد است و در اطراف شهرها و برخی روستاها و همه ی استان های کشور ما کارخانه های بزرگ و کوچکی وجود دارد که به تولید کالاهای مختلف مشغول اند.

- ۱- راه برای جابه جایی مردم و کالاها از مکانی به مکان دیگر، لازم است. برای مثال، مردم برای رفتن به مدرسه یا محل کار خود، رفتن به مغازه ها و خرید کردن، رفتن به تعطیلات یا دیدن اقوام و دوستان خود به راه ها نیاز دارند.
- ۲- بسیاری از کالاهایی که مردم مصرف می کنند، مانند مواد غذایی، از راه های دور و نزدیک به آن ها می رسند.
- ۳- همه ی مکان ها به وسیله ی راه به یکدیگر مربوط می شوند.
- ۴- به وسایلی که مردم و کالاها را جابه جا می کنند، وسایل حمل و نقل می گویند.
- ۵- امروزه مردم برای جابه جا شدن در شهرها از وسایل مختلف، استفاده می کنند.
- ۶- در شهرهای بزرگ یکی از وسایلی که مردم را از جایی به جای دیگر می برد، قطار شهری (مترو) است که بیش تر از زیر زمین عبور می کند و سرعت زیادی دارد.
- ۷- کالاهای مورد نیاز ما در کارخانه ها تولید می شوند. این کالاها با وسایل حمل و نقل از راه های ارتباطی میان شهرها و روستاها می گذرند و به فروشگاه ها و مراکز خرید فرستاده می شوند تا ما آن ها را خریداری کنیم.
- ۸- راه ها نقش مهمی در رفع نیازهای ما دارند.
- ۹- امروزه، مردم در همه جا به محصولات کشاورزی، مواد اولیه و کالاهای صنعتی و همچنین به یکدیگر نیاز دارند و به همین دلیل، به هم وابسته اند.
- ۱۰- استان گیلان شرایط آب و هوایی و خاک مناسب برای کشت خرما، پسته و زعفران را ندارد. برای همین، ساکنان آن استان، این محصولات را از نواحی دیگر به محل زندگی شان وارد می کنند و می خرند.
- ۱۱- اگر در یک ناحیه، محصولی بیش تر از نیاز مردم تولید شود، مقداری از آن محصول را برای فروش به جاهای دیگر می فرستند. برای مثال، در استان گیلان برنج و چای تولید می شود؛ در حالی که بیش تر نواحی کشور ما برای کشت این دو محصول شرایط مناسبی ندارد. بنابراین، چای و برنج گیلان به سایر نقاط کشور فرستاده می شوند و در آنجا به فروش می رسند.
- ۱۲- استان گیلان محصولات چای، برنج و زیتون را به کشورهای دیگر صادر و نفت، اتوموبیل، خرما و پسته را از کشورهای دیگر وارد می کنند.
- ۱۳- به خرید و فروش کالا در داخل یک کشور یا با کشورهای دیگر، بازرگانی می گویند.
- ۱۴- کالاهایی که در داخل یک ناحیه تولید شده اند، برای فروش به جاهای دیگر فرستاده می شوند؛ به آن کار صادرات می گویند.

۱۵- کالاهایی که در خارج از یک ناحیه تولید شده اند، برای فروش به آنجا وارد می شوند، به این کار واردات می گویند.

۱۶- به طور کلی، راه ها و وسایل حمل و نقل به سه دسته تقسیم می شوند: زمینی، هوایی و آبی

۱۷- حمل و نقل زمینی از دو طریق راه های جاده ای و راه آهن انجام می شود.

۱۸- در راه های جاده ای، مسافران و کالاهای در شهرها و روستاهای کشور جابه جا می شوند.

۱۹- بعضی از راه های جاده ای، آزادراه هستند؛ یعنی در آن ها، مسیر رفت و برگشت با مانع هایی از هم جدا شده اند.

۲۰- در آزادراه ها خطر تصادف خودروها از روبه رو کم تر است.

۲۱- رانندگان و مسافران باید در سفرهای جاده ای، نکات ایمنی را رعایت کنند تا حوادث ناگواری برای آن ها، پیش نیاید.

۲۲- بی توجهی به نکات ایمنی در سفرهای جاده ای، باعث حوادث ناگوار می شود، بنابراین باید:

۱- همه ی سرنشینان خودروها، یعنی رانندگان و مسافران، کمربندهای ایمنی خود را ببندند.

۲- رانندگان باید با حواس جمع رانندگی کنند. صحبت کردن راننده با تلفن همراه یا دیگران و نیز خوردن و آشامیدن در حین رانندگی باعث بروز حادثه می شود.

۳- اغلب تصادف ها در اثر سرعت غیرمجاز رخ می دهند. رانندگی کردن با سرعت زیاد نشانه ی مهارت و شجاعت نیست.

درس نهم

راه های حمل و نقل (۲)

- ۱- قطارها ممکن است مسافربری یا مخصوص حمل بار باشند.
- ۲- به کسی که قطار را هدایت می کند، راهبر قطار یا لوکوموتیوران می گویند. در مسیرهای کوتاه، دو راهبر و در مسیرهای طولانی چندین راهبر قطار را هدایت می کنند.
- ۳- راهبر قطار برای تعیین مسیر از طریق شبکه ی بیسیم با مرکز در تماس است. زیرا اگر مانعی بر سر راه قطار باشد، راهبر نمی تواند ناگهانی و در همان لحظه قطار را متوقف کند. حتی پس از اینکه راهبر ترمز را می کشد، قطار ۸۰۰ تا ۱۰۰۰ متر جلو می رود و بعد به طور کامل توقف می کند.
- ۴- راه آهن ایران علاوه بر حمل مسافران، کار جابه جایی کالاهای را هم انجام می دهد.
- ۵- حمل بارهای سنگین با قطار باربری، ارزان تر تمام می شود.
- ۶- قطار در مقایسه با کامیون مقدار بیش تری کالا را حمل و جابه جا می کند.
- ۷- راه آهن سراسری ایران به بندر ترکمن در کناره ی دریای خزر مربوط می شود.
- ۸- راه آهن سراسری ایران به بندرهای خرمشهر، بندرعباس و بندر امام خمینی در کناره ی خلیج فارس مربوط می شود.
- ۹- سنگ آهن معدن های چادرملو و بافق به وسیله ی قطار به کارخانه های ذوب آهن می رسند.
- ۱۰- کشور ما از شمال و جنوب به دریا راه دارد و ما می توانیم از راه دریا با کشورهای دیگر ارتباط برقرار کنیم.
- ۱۱- حمل و نقل با کشتی و از راه دریا بسیار ارزان است.
- ۱۲- کشتی ها برای حمل کالاهای سنگین، بسیار مناسب اند، ولی خیلی آهسته حرکت می کنند.
- ۱۳- همه ی کشورها به دریا دسترسی ندارند.
- ۱۴- به کسی که کشتی را هدایت می کند، ناخدا یا کاپیتان می گویند.
- ۱۵- ناخدا می تواند کشتی را از مسیرهای مشخص شده روی نقشه هدایت کند. او همچنین مدیریت افرادی را که در کشتی کار می کنند، به عهده دارد.
- ۱۶- ناخدا باید روحیه ای قوی داشته باشد تا در شرایطی مثل توفان بتواند با آرامش، کشتی و سرنشینان آن را نجات دهد.
- ۱۷- در گذشته پیدا کردن مسیرها کار چندان آسانی نبود.
- ۱۸- امروزه با استفاده از رایانه و سامانه ی موقعیت یاب جهانی یا « جی پی اس » به راحتی می توانیم مسیرها و فاصله ی آن ها را در دریا پیدا کنیم.
- ۱۹- امروزه همه ی نواحی و کشورها برای رفع نیازهای خود به هم وابسته اند.

۲۰- در کشور ما نیز بعضی مواد اولیه و کالاها به کشورهای دیگر صادر می گردد و کالاهایی وارد کشور می شوند.

۲۱- صادرات کشور ما عبارتند از: محصولات کشاورزی، قالی، خشکبار، پتروشیمی، گاز، نفت، مس

۲۲- واردات کشور ما عبارتند از: وسایل برقی، ماشین آلات، دارو، کاغذ

۲۳- بخش عمده ی صادرات و واردات کشور ما از طریق بندرها و به وسیله ی کشتی صورت می گیرد.

۲۴- بندر جایی در کنار دریاست که کشتی ها در آنجا توقف و بارگیری می کنند یا بار خود را تخلیه می کنند.

۲۵- راه آهن و راه های جاده ای ما به راه های کشورهای همسایه متصل اند و از این طریق کالاهایی به سایر کشورها صادر یا وارد کشور ما می شود.

۲۶- هواپیما برای حمل مسافر و کالاهای سبک، بسیار مناسب است؛ زیرا سرعت زیادی دارد و مسافت های طولانی را در مدت کمی طی می کند ولی هزینه ی مسافرت با آن زیاد است.

۲۷- هدایت هواپیما را خلبان و کمک خلبان به عهده دارند.

۲۸- خلبان دوره های آموزشی خاصی را گذرانده است و گواهی نامه ی خلبانی دارد.

۲۹- خلبان قبل از پرواز، مقدار سوخت هواپیما و سیستم ایمنی آن را بررسی می کند، از شرایط آب و هوایی مسیر خود آگاه می شود و با هماهنگی برج مراقبت، پرواز را انجام می دهد.

۳۰- با هواپیما می توانیم به بعضی از شهرهای داخل یا خارج از کشور سفر کنیم.

۳۱- بعضی از شهرها فرودگاه بین المللی دارند و پروازهای خارجی از این فرودگاه ها انجام می شود.

درس دهم

کشور ما چگونه اداره می شود؟

- ۱- همان طور که برای اداره ی یک گروه به افراد و نقش هایی نیاز داریم، برای اداره ی یک کشور نیز به حکومت نیازمندیم.
- ۲- مهم ترین وظایف حکومت ها عبارت اند از؟
 - ۱- وضع قوانین و مقرّرات برای اداره ی جامعه
 - ۲- تأمین وسایل رفاه و آسایش مردم و پیشرفت کشور، مانند آموزش و پرورش، بهداشت و درمان، ایجاد شغل، ساختن جاده، پل و ...
 - ۳- رسیدگی به شکایت ها و حلّ اختلافات مردم
 - ۴- حفظ امنیت و جلوگیری از کار افرادی که قانون و مقرّرات را رعایت نمی کنند.
 - ۵- دفاع از کشور در مقابل حمله ی شمن
- ۳- حکومت کشور ما جمهوری اسلامی است.
- ۴- پس از پیروزی انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷ به رهبری امام خمینی، حکومت سلطنتی پهلوی سرنگون شد.
- ۵- حکومت پهلوی ستمگر بود و مردم آن را انتخاب نکرده بودند.
- ۶- پس از پیروزی انقلاب اسلامی، مردم در روز ۱۱ فروردین ۱۳۵۸ به پای صندوق های رأی رفتند و بیش از ۹۸ درصد آن ها به حکومت جمهوری اسلامی، رأی (آری) دادند.
- ۷- حکومت ایران در تاریخ ۱۲ فروردین ۱۳۵۸ به جمهوری اسلامی تبدیل شد.
- ۸- جمهوری اسلامی حکومتی است که در آن قوانین اسلامی اجرا می شود و مردم در اداره ی کشور و انتخاب افراد شایسته برای حکومت نقش دارند.
- ۹- پس از پیروزی انقلاب اسلامی، مردم ایران افراد شایسته ای انتخاب کردند تا قانون اساسی کشور را بنویسند.
- ۱۰- مهم ترین قانون هر کشور، قانون اساسی آن است. در قانون اساسی، روش اداره ی کشور مشخص شده است.
- ۱۱- برطبق قانون اساسی، رهبری جامعه ی اسلامی ما به عهده ی فقیهی است که از مسائل زمان آگاهی داشته باشد.
- ۱۲- رهبر جامعه ی اسلامی باید نمونه ی یک مسلمان کامل باشد. او باید عالم، عادل و شجاع باشد، از دستورهای اسلام پیروی کند و از اوضاع جامعه به خوبی آگاه باشد تا بتواند جامعه را به بهترین شکل، هدایت و رهبری کند.

۱۳- اولین رهبر انقلاب اسلامی ایران، حضرت امام خمینی (ره)، بود که انقلاب اسلامی را هدایت کردند و آن را به پیروزی رساندند.

۱۴- پس از رحلت امام خمینی (ره) در سال ۱۳۶۸، حضرت آیت الله خامنه ای به عنوان رهبر انقلاب اسلامی ایران انتخاب شدند و رهبری کشور اسلامی ما را به دست گرفتند.

۱۵- حکومت برای آنکه بتواند وظایف خود را به خوبی انجام دهد، به سه قوه تقسیم شده است و هر قوه مسئولیت هایی به عهده دارد.

۱۶- مقام رهبری بر همه ی فعالیت هایی که قوای سه گانه انجام می دهند، نظارت دارد و آن ها را هدایت می کند.

۱۷- قوای سه گانه شامل قوه ی مقننه، قوه ی مجریه و قوه ی قضاییه می باشند.

۱۸- برای اداره ی یک کشور و تصمیم گیری درباره ی فعالیت ها مختلف نیز مقررات و قوانینی لازم است.

۱۹- قوه ی مقننه از مجلس شورای اسلامی و شورای نگهبان تشکیل شده است.

۲۰- در کشور ما قوه ی مقننه وظیفه ی قانون گذاری را به عهده دارد.

۲۱- نمایندگان مجلس شورای اسلامی هر چهار سال یک بار با رأی مردم انتخاب می شوند.

۲۲- وظیفه ی قوه ی مجریه، اجرای قوانین و تأمین وسایل وفاه و آسایش مردم و پیشرفت کشور است.

۲۳- قوه ی مجریه همان دولت است.

۲۴- دولت از رئیس جمهور و هیئت وزیران تشکیل شده است.

۲۵- رئیس جمهور هر چهار سال یک بار با رأی مردم انتخاب می شود.

۲۶- دولت کارهای مختلفی انجام می دهد؛ از جمله:

۱- ساختن جاده، پل و بیمارستان

۲- کمک به کشاورزی و صنایع

۳- صادرات و واردات

۴- روابط با کشورهای خارجی

۵- حفظ امنیت مردم

۶- فراهم کردن امکانات برای آموزش و پرورش، بهداشت و درمان مردم

۲۷- قوه ی قضاییه از رئیس قوه ی قضاییه و دادسراها، دادگاه ها و ... تشکیل شده است.

۲۸- قوه ی قضاییه برا اجرای درست قوانین نظارت می کند؛ یعنی اگر در جایی قانون رعایت نشود و تخلفی صورت بگیرد، به آن رسیدگی می کند.

۲۹- قوه ی قضاییه همچنین از طریق دادگاه ها به اختلاف ها و شکایت های مردم رسیدگی می کند.

درس یازدهم - کشورهای همسایه (۱)

۱- در هر شهر یا روستا، افرادی در همسایگی یکدیگر زندگی می کنند. کشورها نیز همسایه هایی دارند.

۲- در همسایگی کشور پهناور ما ایران، مردم کشورهای دیگر زندگی می کنند.

۳- ایران با هفت کشور همسایه است و از همه ی کشورهای همسایه اش پهناورتر است.

۴- کشورهای ترکمنستان، جمهوری آذربایجان و ارمنستان در شمال ایران قرار دارند.

۵- کشورهای افغانستان و پاکستان همسایگان شرقی ایران هستند.

۶- کشورهای ترکیه و عراق همسایگان غربی ایران می باشند.

۷- کم وسعت ترین (کوچک ترین) کشور همسایه ی ایران، کشور ارمنستان است.

۸- کشورهای ترکمنستان و جمهوری آذربایجان به دریای خزر راه دارند.

۹- کشور همسایه ی پاکستان به دریای عمان راه دارد.

۱۰- رشته کوه اصلی جمهوری آذربایجان قفقاز نام دارد.

۱۱- رود ارس کشور ایران را از ارمنستان جدا می کند.

۱۲- ۹۸ درصد مردم کشور ارمنستان، پیرو دین مسیح (ع) و ارمنی اند و به همین دلیل، این کشور ارمنستان نامیده می شود.

۱۳- شهر آستارا در جمهوری آذربایجان و ایران هم نام هستند.

درس دوازدهم

کشورهای همسایه (۲)

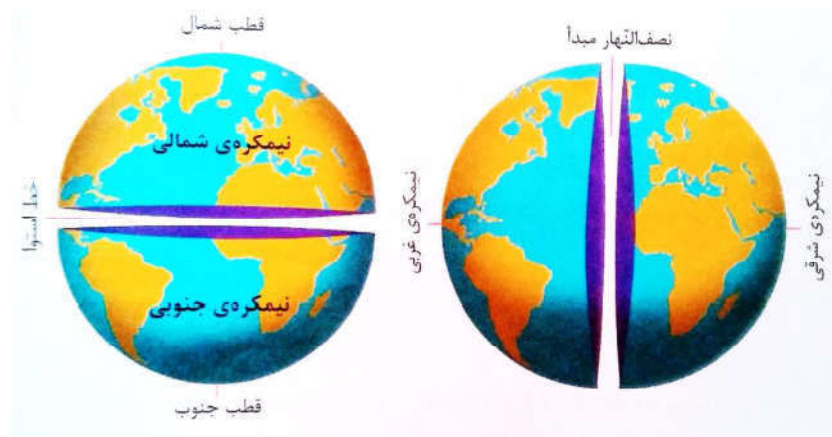
- ۱- کشور پاکستان در شرق ایران قرار دارد.
- ۲- کشور جمهوری ترکمنستان در شمال شرقی ایران واقع شده است.
- ۳- جلگه ی وسیع مرکزی پاکستان در کناره ی اقیانوس هند قرار دارد.
- ۴- بند کراچی از مهم ترین مراکز تجارت و صادرات و واردات دنیاست.
- ۵- بندر کراچی مهم ترین مراکز تجارت و صادرات و واردات دنیاست.
- ۶- برنج، پنبه و کنف از محصولات عمده ی کشور پاکستان است و به همین دلیل، بافندگی و تولید پارچه های پنبه ای (کتان) در این کشور، رونق دارد.
- ۷- صحرای بزرگ قره قوم بخش عمده ی مساحت جمهوری ترکمنستان را به خود اختصاص داده است.
- ۸- قالی بافی از صنایع دستی عمده ی کشور ترکمنستان است.
- ۹- در جمهوری ترکمنستان، سوارکاری یکی از ورزش های پرطرف دار است.

درس سیزدهم

حرکت های زمین

- ۱- زمین یکی از سیاره های منظومه شمسی است. زمین هم مانند سایر سیاره ها به دور خورشید می گردد.
- ۲- زمین علاوه بر گردش به دور خورشید به دور خودش نیز می چرخد.
- ۳- وقتی زمین به دور خود می چرخد، یک نیمه ی آن در مقابل نیمه ی دیگر زمین از خورشید دور است و در آنجا شب است.
- ۴- همه ی مکان های روی زمین پیوسته در مقابل نور خورشید قرار می گیرند و سپس از مقابل آن دور می شوند و در تاریکی فرو می روند.
- ۵- ما چرخش زمین را به دور خودش احساس نمی کنیم و به نظرمان می آید که خورشید در آسمان حرکت می کند.
- ۶- خورشید هرروز از مشرق طلوع و در مغرب، غروب می کند.
- ۷- زمانی که خورشید به طور مستقیم در بالای نقطه ای اکه ما ایستاده ایم قرار می گیرد، ظهر است.
- ۸- به چرخش زمین به دور خود، حرکت چرخشی می گویند که بر اثر آن، شب و روز پدید می آید.
- ۹- گردش زمین به دور خودش ۲۴ ساعت (یک شبانه روز) طول می کشد.
- ۱۰- زمین در همان حال که به دور خود می چرخد، به دور خورشید نیز می گردد.
- ۱۱- زمین یک دور گردش زمین به دور خورشید ۳۶۵ روز (یکسال) طول می کشد.
- ۱۲- به گردش زمین به دور خورشید حرکت انتقالی می گویند که بر اثر آن، فصل ها پدید می آیند.
- ۱۳- جغرافی دانان برای اینکه بتوانند سطح زمین را بهتر مطالعه کنند و بفهمند هر مکان به طور دقیق در کدام قسمت زمین قرار گرفته است، روی کره ی جغرافیایی و نقشه ها خط هایی ترسیم کرده اند. این خط ها فرضی هستند و به طور واقعی در روی زمین وجود ندارند.
- ۱۴- اگر کره ی زمین را به دو قسمت مساوی تقسیم کنیم، به هر نیمه ی آن نیمکره گفته می شود.
- ۱۵- استوا خطی فرضی است که مانند کمربندی به دور کره ی زمین کشیده شده است و زمین را به دو نیمه ی مساوی تقسیم می کند. این دو نیمه را نیمکره ی شمالی و نیمکره ی جنوبی می نامند.
- ۱۶- نیمکره ی شمالی در بالای خط استوا و نیمکره ی جنوبی در پایین خط استوا قرار دارد.
- ۱۷- به خط استوا و خط های فرضی که به موازات آن رسم شده اند، مدار می گویند.
- ۱۸- مدار استوا صفر درجه است و تا قطب شمال و قطب جنوب به ۹۰ درجه تقسیم شده است.

- ۱۹- به خط های فرضی که از قطب شمال تا قطب جنوب کشیده شده اند، نصف النهار می گویند.
- ۲۰- نصف النهار مبدأ، صفر درجه است. از نصف النهار مبدأ به سمت شرق به ۱۸۰ درجه و به سمت غرب نیز به ۱۸۰ درجه تقسیم شده است.
- ۲۱- مهم ترین نصف النهار، نصف النهار مبدأ است که از دهکده ی گرینویچ در نزدیکی شهر لندن عبور می کند و به همین دلیل به آن نصف النهار گرینویچ هم می گویند.
- ۲۲- نصف النهار مبدأ، زمین را به دو نیمه ی شرقی و غربی تقسیم می کند.

درس چهاردهم - زندگی در نواحی مختلف جهان

- ۱- کره ی زمین بیش از ۷ میلیارد نفر جمعیت دارد، این جمعیت روی خشکی های بزرگ زمین در کشورهای مختلف زندگی می کنند.
- ۲- به خشکی های وسیع که در میان آب ها قرار گرفته اند، قاره گفته می شود.
- ۳- آب ها بیشتر کره ی زمین را فرا گرفته اند.
- ۴- اقیانوس ها چاله های بزرگی در سطح زمین هستند که از آب پر شده اند.
- ۵- آسیا، اروپا، آفریقا، استرالیا و آمریکا قاره های جهان هستند.
- ۶- اقیانوس آرام، هند، اطلس، منجمد شمالی و منجمد جنوبی، اقیانوس های جهان هستند.
- ۷- کشور ایران و همسایه هایش در قاره ی آسیا قرار دارند.
- ۸- سه قاره ی آسیا، اروپا و آفریقا به یکدیگر نزدیک ترند. این قاره ها از گذشته های دور محل سکونت انسان ها بوده اند و جمعیت زیادی را در خود جای داده اند.
- ۹- قاره های آمریکا و استرالیا دیرتر کشف و شناخته شدند. در گذشته های دور فقط تعداد کمی از بومیان به طور پراکنده در این قاره ها زندگی می کردند.
- ۱۰- بعدها که اروپاییان در دریانوردی پیشرفت کردند، با کشتی، خود را به سرزمین های جدید (آمریکا و استرالیا) رساندند و این قاره ها را به تصرف در آوردند.
- ۱۱- پهناورترین و پرجمعیت ترین قاره ی جهان آسیا است.
- ۱۲- چین و هند پرجمعیت ترین کشورهای جهان اند و در قاره ی آسیا قرار دارند.
- ۱۳- نواحی مختلف جهان از نظر ناهمواری، آب و هوا، پوشش گیاهی و منابع طبیعی مانند آب، خاک و معادن زیرزمینی با هم تفاوت دارند.
- ۱۴- انسان ها برای رفع نیازهای خود مانند غذا، پوشاک، مسکن و وسایل و ابزار زندگی از محیط طبیعی استفاده می کنند.
- ۱۵- در هر ناحیه از کره ی زمین، مردم برای رفع نیازهای خود به روش های خاصی که متناسب با شرایط محیطی آن ناحیه است، با یکدیگر ارتباط برقرار می کنند. به همین دلیل، شیوه های مختلف زندگی بر روی سیاره های زمین به وجود آمده است.
- ۱۶- در نزدیکی قطب شمال در سرزمین های مجاور سیبری، آب و هوا بسیار سرد است. در این ناحیه اسکیموها زندگی می کنند.

۱۷- خانه های اسکیموها در تابستان، چادرهایی از پوست گوزن است و در زمستان از قطعه های یخ و برف درست شده است.

۱۸- اسکیموها غذایشان را از راه شکار به دست می آورند. لباس آن ها از پوست خز ایت و آن ها را از سرما حفظ می کند.

۱۹- اسکیموها برای حمل و نقل از سورتمه هایی استفاده می کنند که سگ ها یا گوزن های قطبی آن ها را می کشند.

۲۰- پوشش گیاهی در نواحی قطبی، درختان سوزنی برگ است و حیواناتی مانند گوزن، خرس و روباه قطبی در این ناحیه زندگی می کنند.

۲۱- خط استوا از جنوب آسیا می گذرد. در این ناحیه، هوا در طول سال گرم تر است و هر روز باران می بارد. به همین علت در این ناحیه جنگل های انبوه استوایی به وجود آمده اند.

۲۲- عده ی کمی از مردم بومی در کشورهای مالزی و اندونزی به صورت قبیله ای در این جنگل های استوایی زندگی می کنند و آداب و رسوم مخصوصی دارند و زندگی خود را از راه شکار و جمع آوری میوه ها و سبزیجات می گذرانند.

۲۳- بعضی از مردم بومی در کشورهای مالزی و اندونزی در مزرعه های بزرگ کشت موز، نارگیل و آناناس کار می کنند.

۲۴- پوشش گیاهی در جنگل های استوایی درختان پهن برگ است و حیواناتی مانند میمون، خرس و مار در این ناحیه زندگی می کنند.

۲۵- در بیابان های عربستان و کشورهای همسایه ی آن، تعداد کمی از مردم به صورت قبیله ای زندگی می کنند. در این نواحی، آب و هوا گرم و خشک است و مردم قبیله ها با خانواده ها و دام هایشان به دنبال پیدا کردن چراگاه، از جایی به جایی کوچ می کنند.

۲۶- مردم قبیله ها در نواحی بیابانی، زندگی دام پروری دارند و برای تغذیه ی خود و تهیه ی پوشاک و چادرهایشان از دام ها استفاده می کنند. پوشش گیاهی در نواحی بیابانی فقیر است و حیواناتی مانند شتر، موش صحرایی و انواع خزندگان در این ناحیه زندگی می کنند.

درس پانزدهم

بازگشت از سفر حج

- ۱- مکه و مدینه، مهم ترین شهرهای مقدس مسلمانان جهان، در کشور عربستان قرار دارند.
- ۲- خانه ی کعبه در مسجدالحرام در شهر مکه قرار دارد که بزرگ ترین و مهم ترین مسجد دنیاست.
- ۳- خانه ی کعبه قبله ی مسلمانان جهان است و ما هر روز به سمت آن نماز می خوانیم.
- ۴- در هنگام حج، ما خانه ی کعبه را طواف می کنیم؛ یعنی به دور آن می گردیم.
- ۵- به سرزمینی که از سه طرف به آب و از یک طرف به خشکی راه داشته باشد، شبه جزیره می گویند.
- ۶- در زمان ظهور اسلام، مهم ترین شهر عربستان، مکه بود. زیرا این شهر بر سر راه کاروان های بازرگانی قرار داشت و خانه ی کعبه نیز در آن جا بود.
- ۷- همه ی ما مسلمانان رو به قبله نماز می خوانیم. قبله ی ما خانه ی کعبه در مکه است.
- ۸- کشور عربستان در جنوب غربی ایران قرار دارد.
- ۹- ما در هر جای ایران که باشیم، اگر جهت جنوب غربی را پیدا کنیم، رو به قبله ایستاده ایم.
- ۱۰- برای پیدا کردن قبله می توانیم از قبله نما هم استفاده کنیم. عقربه ی قبله نما سمت جنوب غربی را نشان می دهد.
- ۱۱- دریای سرخ و خلیج فارس دریا های اطراف شبه جزیره ی عربستان هستند.
- ۱۲- غار حرا در نزدیکی شهر مکه قرار دارد و از مکان های مقدس است.
- ۱۳- پیامبر گرامی اسلام، حضرت محمد (ص)، برای راز و نیاز با خدا به غار حرا می رفتند و در این غار از طرف خداوند به پیامبری مبعوث شدند.
- ۱۴- حضرت محمد (ص) پس از بعثت، مأموریت یافت که مردم را پنهانی به دین اسلام دعوت کند. او مدت سه سال فقط خویشاوندان و آشنایان را به صورت مخفیانه به دین اسلام دعوت می کرد.
- ۱۵- بعد از سه سال، خداوند به حضرت محمد (ص) مأموریت داد تا همه ی مردم را آشکارا به اسلام دعوت کند.
- ۱۶- وقتی خبر ظهور اسلام در عربستان پیچید، کافران و ثروتمندان مکه از گسترش اسلام احساس خطر کردند. آن ها نمی خواستند بت پرستی از میان برود و مردم با هم برابر باشند بلکه دوست داشتند هم چنان با ظلم و ستم بر مردم حکومت کنند.

۱۷- با گسترش اسلام، کافران و ثروتمندان مکه ابتدا تصمیم گرفتند با دادن پول و مقام به حضرت محمد (ص) ایشان را از راه خدا بازدارند ولی پیامبر پیشنهاد کافران را نپذیرفت.

۱۸- وقتی کافران فهمیدند که آن حضرت از مبارزه با بت پرستی دست بر نمی دارد، به فکر آزار او و پیروانش افتادند.

۱۹- آزار و اذیت کافران آن قدر زیاد بود که پیامبر به جمعی از مسلمانان دستور دادند که به حبشه هجرت کنند؛ زیرا پادشاه کشور حبشه، مردی عادل بود و مسلمانان می توانستند در آن کشور، آزادانه زندگی کنند.

۲۰- پیامبر و یارانش سه سال در درّه های اطراف مکه به نام شعب ابی طالب در کمال سختی زندگی کردند.

۲۱- کافران برای تسلیم پیامبر (ص) و یارانش باهم پیمان بستند که رابطه ی خود را با مسلمانان قطع کنند و با آن ها خرید و فروش و ازدواج نکنند. آن ها هم چنین عهدنامه ای نوشتند و آن را در خانه ی کعبه گذاشتند.

۲۲- ابوطالب (ع) عموی پیامبر، خبر خوردن عهدنامه به وسیله ی موریانه را به کافران داد و کافران بعد از درستی خبر به پیامبر و مسلمانان اجازه دادند که بعد از سه سال دوباره به مکه بازگردند.

درس شانزدهم

مدینه شهر پیامبر (ص)

- ۱- دومین مسجد مهم مسلمانان مسجدالنّبی است.
- ۲- مسجدالنّبی در شهر مدینه قرار دارد.
- ۳- نام قدیم شهر مدینه، یثرب بوده است، اما زمانی که پیامبر اکرم (ص) از مکه به مدینه هجرت کردند، نام این شهر به مدینه النّبی یا شهر پیامبر تغییر یافت.
- ۴- وقتی آزار و اذیت کافران زیاد شد، گروهی از کافران تصمیم گرفتند پیامبر را شبانه در خانه شان به قتل برسانند. حضرت محمد (ص) به اراده ی خداوند از تصمیم آن ها باخبر شدند و حضرت علی (ع) داوطلب شدند تا برای حفظ جان پیامبر، شب در بستر ایشان بخوابند و ایشان از مکه بیرون بروند و به مدینه سفر کنند.
- ۵- به سفر پیامبر از مکه به مدینه هجرت می گویند.
- ۶- هجرت پیامبر اکرم (ص) از مکه به مدینه، رویداد مهمی در تاریخ اسلام است، به همین دلیل، مسلمانان آن را مبدأ تاریخ خود قرار داده اند.
- ۷- نخستین کار پیامبر در شهر مدینه، ساختن مسجد و سپس تشکیل حکومت اسلامی بود.
- ۸- مسجد علاوه بر محلّ عبادت و نماز، مکانی برای آموزش و تربیت، داوری و حلّ اختلافات، مشورت و تصمیم گیری درباره ی مسائل مهم بود.
- ۹- در دین اسلام به جنگ برای حفظ دین و دفاع از مسلمانان، «جهاد در راه خدا» می گویند.
- ۱۰- مهم ترین جنگ هایی که پیامبر در آن ها شرکت داشته اند، بدر، أحد و خندق یا احزاب بوده است.
- ۱۱- ابوسفیان سردسته ی مخالفان پیامبر (ص) در مکه بود.
- ۱۲- پس از فتح مکه، حضرت محمد (ص) وارد خانه ی کعبه شد؛ بت ها را شکست و از آن جا بیرون ریخت و دستور داد که بر بام کعبه اذان بگویند.
- ۱۳- پیامبر اسلام (ص) در سنّ ۶۳ سالگی در شهر مدینه، رحلت فرمودند.
- ۱۴- آرامگاه پیامبر اسلام (ص) در مسجدالنّبی است.
- ۱۵- پیامبر اکرم (ص) با رفتار و کردار نیکوی خود به مردم درس می دادند.
- ۱۶- پیامبر اکرم (ص) نسبت به دوستان و مؤمنان، مهربان و نسبت به کافران و دشمنان، سرسخت بودند و کودکان را بسیار دوست داشتند.

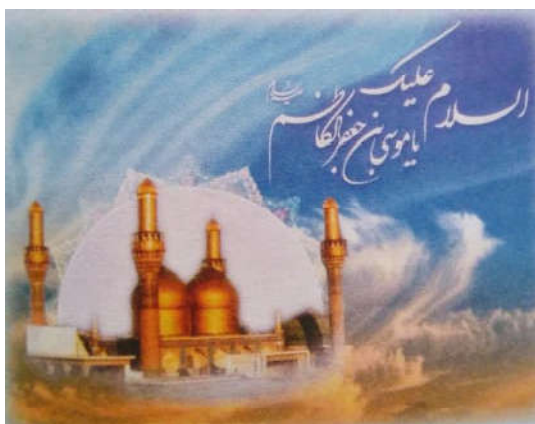
۱۷- پیامبر (ص) همواره با چهره ی خندان و اخلاق خوش با مردم روبه رو می شدند.

۱۸- رفتار و کردار حضرت محمد (ص) بهترین سرمشق و الگو برای ماست.

سفر به کربلا (۱)

- ۱- کربلا در کشور همسایه ی ایران، عراق قرار دارد.
- ۲- هم از راه زمینی و هم از راه هوایی می توان به عراق سفر کرد.
- ۳- کشور عراق در غرب ایران قرار دارد.
- ۴- کشور عراق از راه خلیج فارس به دریا راه دارد.
- ۵- مهم ترین بندر عراق بندر بصره است.
- ۶- جلگه ی پهنای عراق از آبرفت دو رود دجله و فرات پدید آمده است.
- ۷- دو شهر کرکوک و موصل در عراق چاه نفت دارند.
- ۸- کربلا، نجف، کاظمین و سامرا شهرهای مقدّس و زیارتی عراق هستند.
- ۹- رود کارون از ایران به اروندرود می ریزد.
- ۱۰- مردم عراق به دلیل جنگ های داخلی و حضور گروه های خارجی، در ناامنی و وضع اقتصادی و اجتماعی نامناسب و دشواری زندگی می کنند.
- ۱۱- در طول هزاران سال، تمدن های بسیاری مانند سومر، آکد و آشور، در سرزمین بین النهرین (بین دو رود دجله و فرات) به وجود آمدند و به همین دلیل، در این کشور بناها و آثار باستانی زیادی وجود دارد.

سفر به کربلا (۲)

- ۱- شهر بغداد پایتخت کشور عراق است.
- ۲- آرامگاه امام اول ما، حضرت علی (ع) در شهر نجف در کشور عراق قرار دارد.
- ۳- جنگ بین حضرت علی (ع) و معاویه جنگ صفین نام داشت.
- ۴- نماینده ی حضرت علی (ع) در جنگ با معاویه، ابوموسی اشعری نام داشت.
- ۵- معاویه در جنگ با حضرت علی (ع) عمروعاص را به عنوان نماینده ی خود انتخاب کرد.
- ۶- عمروعاص، در جریان داوری، ابوموسی اشعری را فریب داد و معاویه را به عنوان خلیفه معرفی کرد و پس از آن گروهی از سپاهیان حضرت علی (ع) به جای پذیرش اشتباه خود، از اطاعت آن حضرت سرپیچی کردند و با او دشمن شدند. این گروه که خوارج نامیده شدند، خلافت معاویه را نیز قبول نداشتند.
- ۷- امام علی (ع) توسط یکی از خوارج به شهادت رسیدند.
- ۸- حرم حضرت امام حسین (ع) و حرم حضرت ابوالفضل (ع) در کربلا قرار دارد.
- ۹- پس از شهادت امام حسن (ع)، برادرش امام حسین (ع) به امامت شیعیان رسیدند.
- ۱۰- در زمان امامت امام حسین (ع)، یزید پسر معاویه که مردی فاسد و ستمگر بود، حکومت می کرد.
- ۱۱- یزید به طور آشکار گناه می کرد و دستورهای اسلام را زیر پا می گذاشت.
- ۱۲- امام حسین (ع) و یارانش در روز دهم محرم (عشورا) سال ۶۱ هجری، در صحرای کربلا به شهادت رسیدند.
- ۱۳- امام حسین (ع) در مورد دلیل قیام خود فرموده اند:
« من برای زنده نگه داشتن دین اسلام و امر به معروف و نهی از منکر قیام کرده ام. »
- ۱۴- واقعه ی عاشورا نه تنها خاندان بنی امیه را رسوا کرد و ظلم و فساد آن ها را آشکار کرد بلکه سرمشق خوبی برای قیام بر علیه همه ی ظالمان در طول تاریخ شد.
- ۱۵- فاصله ی بین حرم امام حسین (ع) و حضرت ابوالفضل (ع) در کربلا را بین الحرمین می گویند.
- ۱۶- ۲۷ رجب مبعث حضرت رسول اکرم (ص) است.
- ۱۷- ۱۷ ربیع الاول ولادت حضرت رسول اکرم (ص) است.

ایرانیان مسلمان حکومت تشکیل می دهند

- ۱- با ورود عرب های مسلمان به ایران، حکومت ساسانیان منقرض شد. مردم ایران که از حکومت ساسانی ناراضی بودند، با شنیدن پیام های دین اسلام به تدریج مسلمان شدند.
- ۲- با ورود اسلام به سرزمین ما، دوره ی جدیدی در تاریخ ایران آغاز شد و ایران جزو سرزمین های اسلامی قرار گرفت.
- ۳- خلفای بنی امیه قوانین و عدالت اسلامی را رعایت نمی کردن؛ امامان را به شهادت می رساندند و نژاد عرب را از بقیه ی نژادها برتر می دانستند. در نتیجه، قیام های زیادی علیه بنی امیه صورت گرفت.
- ۴- یکی از گروه های ناراضی در برابر کارهای بنی امیه، خاندان بنی عباس بود.
- ۵- بنی عباس با تبلیغات زیاد، طرف دارانی در میان ایرانیان پیدا کرده بودند.
- ۶- خاندان بنی عباس می گفتند که می خواهند با ظلم و ستم مبارزه کنند و انتقام خون امام حسین (ع) و یارانش را بگیرند.
- ۷- ابومسلم خراسانی یکی از ایرانیانی بود که فرماندهی گروه های ناراضی را به عهده داشت.
- ۸- ابومسلم خراسانی در چند جنگ، سپاهیان بنی امیه را شکست داد و به این ترتیب خاندان بنی عباس به حکومت رسیدند.
- ۹- پس از مدتی، خاندان بنی عباس هم ستمگری را آغاز کردند. آن ها نیز ب دستورات اسلام توجهی نداشتند. در این دوره نیز، امامان شیعه و پیروان آن ها مورد اذیت و آزار قرار می گرفتند.
- ۱۰- به پیروان ابومسلم خراسانی، سپاه جامگان می گفتند؛ زیرا اغلب لباس سیاه می پوشیدند.
- ۱۱- مرقد مطهر امام موسی کاظم (ع) و امام محمد تقی (ع) در کاظمین عراق قرار دارد. این دو امام به دست بنی عباس به شهادت رسیدند.
- ۱۲- مرکز اصلی حکومت بنی عباس در بغداد (عراق کنونی) بود و خلفای عباسی بر بیش تر سرزمین های اسلامی، از جمله ایران حکومت می کردند.
- ۱۳- بنی عباس، شیوه ی درست کشورداری را نمی دانستند؛ به همین دلیل، اغلب وزیران خود را از میان ایرانیان انتخاب می کردند تا بتوانند بر قلمرو پهناورشان حکومت کنند.
- ۱۴- از اوایل قرن سوم هجری، ایرانیان به تدریج در بخش های مختلف ایران، حکومت هایی تشکیل دادند. این حکومت ها در قلمرو خلافت عباسیان قرار داشتند و جزئی از آن به شمار می رفتند.
- ۱۵- حکومت های ایرانی در دوره ی خلافت عباسیان عبارت بودند از:

- ۱- طاهریان، که پایتخت آن ها شهر نیشابور بود.
- ۲- صفّاریان، که پایتخت آن ها شهر زرنج بود و مجسمه ی یعقوب لیث صفّاری در شهر زابل قرار داشت.
- ۳- سامانیان، که پایتخت آن ها شهر بخارا بود. مقبره ی امیراسماعیل سامانی نیز در شهر بخارا در کشور ازبکستان است.
- ۴- آل بویه، که پایتخت آن ها شهرهای اصفهان و ری بوده است. بندر امیر در فارس از بناهای این دوره است که به دستور عضدالدوله ساخته شد.
- ۵- علویان، که پایتخت آن ها، شهرهای آمل، استرآباد و ساری بوده است.
- ۱۶- گنبد چمستان در مازندران، شهر ساری، از آثار دوره ی علویان می باشد.
- ۱۷- آل بویه دشمن خلیفه ی عبّاسی بودند. یکی از فرمانروایان آل بویه توانست بغداد را فتح کند و خلیفه ی عبّاسی را به زندان بیندازد.
- ۱۸- علویان و آل بویه پیرو مذهب شیعه بودند.
- ۱۹- برخی از حکومت های ایرانی مانند سامانیان و صفّاریان، به زبان فارسی اهمیت زیادی می دادند و شاعران و دانشمندان را تشویق می کردند.
- ۲۰- رودکی شاعر معروف دوره ی سامانیان بود.
- ۲۱- فرمانروایان آل بویه و طاهریان به عمران و آبادی، علاقه ی زیادی داشتند و از کشاورزان حمایت می کردند.
- ۲۲- فرمانروایان آل بویه بیمارستان مهمی در بغداد تأسیس کردند و به آموزش علم طب پرداختند.
- ۲۳- ابوعلی سینا دانشمند بزرگ ایرانی، وزیر یکی از شاهزادگان آل بویه بود.
- ۲۴- در زمان آل بویه مراکز علمی شیعه گسترش یافت.

وزیران کاردان، شهرهای آباد

- ۱- ترکان مردمی بودند که در نواحی شمال شرقی ایران زندگی می کردند. آن ها زندگی قبیله ای داشتند و کار اصلی شان، دامداری بود.
- ۲- باگسترش دین اسلام تا منطقه ی ماوراءالنهر، ترکان مسلمان شدند و برخی از قبایل ترک به تدریج در داخل ایران رفت و آمد کردند.
- ۳- برخی از ترکان با استفاده از استعدادها و توانایی های خود به دربار پادشاهان نفوذ کردند و به مقامات مهمی چون فرماندهی سپاه رسیدند.
- ۴- پس از مدتی ترکان موفق شدند سلسله های غزنویان، سلجوقیان و خوارزمشاهیان را تشکیل دهند.
- ۵- مشهورترین فرمانروای غزنوی، سلطان محمود غزنوی بود.
- ۶- یکی از کارهای مهم سلطان محمود، لشکرکشی به هند بود. او چند بار به آن سرزمین لشکر کشید؛ در آن جا بت ها را خراب کرد و گنج های فراوانی را به غارت برد و بعد به ایران بازگشت.
- ۷- بعد از سلطان محمود، پسرش سلطان مسعود به حکومت رسید.
- ۸- از آثار تاریخی دوره ی غزنویان مناره ای در غزنین در کشور افغانستان می باشد.
- ۹- سلسله ی سلجوقیان را طغرل تأسیس کرد. سلجوقیان حکومتی قدرتمند و قلمرو بسیار وسیعی داشتند.
- ۱۰- در زمان سلطان ملکشاه سلجوقی، قلمرو سلجوقیان از شرق تا ماوراءالنهر و از غرب با دریای مدیترانه گسترش یافت.
- ۱۱- پایتخت سلطان ملکشاه، شهر اصفهان بود.
- ۱۲- برج طغرل از آثار تاریخی دوره ی سلجوقیان در شهر ری می باشد.
- ۱۳- حاکمان ترک تبار از اقوام بیابان گرد بودند و از کشورداری اطلاع چندانی نداشتند. به همین دلیل، آن ها وزیران باهوش و خردمند ایرانی را برای اداره ی سرزمین پهناور ایران انتخاب می کردند.
- ۱۴- یکی از وزیران مشهور سلجوقیان، خواجه نظام الملک توسی بود.
- ۱۵- خواجه نظام الملک خدمات زیادی در راه عمران و آبادانی ایران انجام داد.
- ۱۶- در دوره ی حکومت های ترک تبار به ویژه سلجوقیان، زبان و ادب فارسی مورد توجه قرار گرفت و در قلمرو پهناور آن ها رواج یافت. از جمله مقرر شد که نامه ها و فرمان های حکومتی به زبان فارسی نوشته شوند؛ در حالیکه قبل از آن، به زبان عربی نوشته می شدند.
- ۱۷- از جمله شاعران ایرانی معروف دوره ی غزنویان، ابوالقاسم فردوسی است و اثر معروف او شاهنامه نام دارد.

۱۸- در دوره ی سلجوقیان، به دستور خواجه نظام الملک مدارسى به نام « نظامیه » در شهرهای بزرگ ساخته شد.

۱۹- در دوره ی سلجوقیان، همچنین مساجد، برج ها، مناره ها و کاروان سراهای باشکوهی، بنا شدند.

۲۰- کاروان سرای رباط قره عشق در خراسان شمالی از آثار دوره ی سلجوقیان است.

۲۱- پس از مرگ سلطان ملکشاه سلجوقی، بین جانشینان او اختلاف افتاد و حکومت سلجوقی، ضعیف شد. سرانجام یکی از فرمانروایان منطقه خوارزم، آخرین سلطان سلجوقیان را شکست داد و حکومت خوارزمشاهیان را تشکیل داد.

۲۲- مهم ترین سلطان خوارزمشاهیان، سلطان محمد خوارزمشاه بود.

۲۳- در زمان سلطان محمد خوارزمشاه، قلمرو ایران از سمت شرق گسترش یافت و کشور ما با مغول ها همسایه شد.

۲۴- حکومت خوارزمشاهیان با حمله ی مغول ها به ایران برچیده شد.

۲۵- مسجد جامع رشتخوار در استان خراسان رضوی از آثار دوره ی خوارزمشاهیان می باشد.

۲۶- در زمان حکومت های غزنویان، سلجوقیان و خوارزمشاهیان در ایران، شغل بیش تر مردم، کشاورزی و دامپروری بود.

۲۷- در دوره ی سلسله های ترک، شهر های بزرگ و آبادی در قلمرو پهناور ایران به وجود آمد. در این شهرها شغل هایی چون سفالگری، آهنگری، بافندگی و تجارت، رواج داشت.

۲۸- در دوره ی سلسله های ترک، بازرگانی با سرزمین های دیگر نیز بسیار رونق داشت.

کشورگشایان بی رحم

- ۱- در زمان خوارزمشاهیان، در شرق ایران و شمال چین، سرزمینی به نام مغولستان وجود داشت.
- ۲- مغولستان سرزمینی با آب و هوای سرد و خشک بود و قبایل مغول با کمبود غذا روبه رو بودند. آن ها قبایل بیابان گرد بودند و زندگی خود را بیش تر از غارت کاروان ها یا هجوم به سرزمین های دیگر می گذراندند.
- ۳- در زمان سلطان محمد خوارزمشاه، چنگیزخان حاکم مغولستان بود.
- ۴- چنگیزخان مردی بسیار بی رحم و خشن بود.
- ۵- چنگیزخان ابتدا به چین حمله کرد؛ اموال مردم را غارت کرد و ساکنان شهرها را کشت. سپس چند نفر بازرگان را برای تجارت به ایران فرستاد.
- ۶- بازرگانان چنگیزخان وقتی به شهر اُترار رسیدند، حاکم آن شهر، آن ها را دستگیر کرد و به سلطان محمد خوارزمشاه خبر داد که این افراد برای جاسوسی آمده اند و بهتر است کشته شوند. حاکم شهر بازرگانان را کشت و اموال آنان را تصاحب کرد و چنگیزخان به دنبال شنیدن این خبر به ایران لشکرکشی کرد. در این زمان حکومت ایران ضعیف شده بود و در همه جا اختلاف و هرج و مرج بود.
- ۷- وقتی مغول ها به ایران حمله کردند، سلطان محمد خوارزمشاه به جای ایستادن در مقابل دشمن، پا به فرار گذاشت.
- ۸- از جمله کسانی که در مقابل مغول ها ایستادگی کرد، سلطان جلال الدین خوارزمشاه، پسر سلطان محمد بود.
- او در چند جنگ، مغول ها را شکست داد اما سرانجام از چنگیزخان شکست خورد.
- ۹- حمله ی مغول ها از وحشیانه ترین و زیان بارترین حمله ها در تاریخ ایران بوده است.
- ۱۰- مغول ها بسیاری از کتابخانه ها را سوزاندند و آثار هنری را از بین بردند.
- ۱۱- مردم مسلمان ایران حکومت مغول ها را نمی پذیرفتند؛ به همین دلیل، در بعضی از شهرها و روستاهای ایران، قیام هایی بر ضد حاکمان مغول صورت گرفت.
- ۱۲- چهل سال بعد از حمله ی چنگیز، هلاکوخان، نوه ی او با سپاهی بزرگ به ایران حمله کرد.
- ۱۳- هلاکو به بغداد نیز لشکر کشید و آخرین خلیفه ی عباسی را به قتل رساند و به این ترتیب، حکومت عباسیان را برانداخت.

۱۴- هلاکو پس از فتح ایران، مراغه را پایتخت خود قرار داد و حکومتی را تأسیس کرد که به حکومت ایلخانان شهرت یافت.

۱۵- تیمور فرماندهی بی رحم بود که حدود ۱۶۰ سال پس از حمله ی چنگیز، توانست به تدریج بر ماوراءالنهر حاکم شود. او ادعا می کرد از بستگان چنگیز است.

۱۶- تیمور با سپاهیان به ایران حمله کرد. در پی این حمله، حکومت های محلی ایران از بین رفتند و دوباره بیش تر شهرها و روستاهای کشور ما ویران شدند.

درس بیست و دوم

بازسازی ویرانه ها

- ۱- جانشینان چنگیز، هلاکو و تیمور پس از آشنایی با مردم ایران، تحت تأثیر عقاید و آداب و رسوم ایرانیان قرار گرفتند و به تدریج به دین اسلام روی آوردند و مسلمان شدند. آن ها سعی کردند از خشونت و ویرانگری پدرانشان فاصله بگیرند و عمران و آبادی را در ایران تشویق کنند.
- ۲- وزیران ایرانی سعی می کردند مغولان را راهنمایی و هدایت کنند و راه و رسم کشورداری را به آن ها بیاموزند.
- ۳- خواجه رشیدالدین فضل الله همدانی از وزیران دانشمند دوره ی ایلخانان بود که چندین کتاب علمی نوشت و به دستور او بناهای زیادی چون مسجد، مدرسه و بیمارستان ساخته شد.
- ۴- خواجه نصیرالدین توسی از مشاوران هلاکو بود که سعی می کرد عادت های زشت مغول ها از جمله وحشی گری هایشان را تغییر دهد.
- ۵- خواجه نصیرالدین توسی، ریاضی دان و ستاره شناس بزرگی بود که به همت او رصدخانه ی مراغه تأسیس شد.
- ۶- در زمان جانشینان چنگیز، هلاکو و تیمور، مردم ایران به تدریج، ویرانه ها را به شهرهایی آباد و پر رونق تبدیل کردند و شهرنشینی را در ایران گسترش دادند. در این شهرها بناهای زیادی چون مساجد، کاروان سراها، حمام ها، برج ها و ... ساخته شد.
- ۷- شاهرخ، پسر تیمور، برخلاف پدر خود مردی نیکوکار بود و سعی می کرد هر جا را که پدرش ویران کرده بود، آباد کند. او دستور داد مدارس و کتابخانه های متعددی بسازند.
- ۸- شاهرخ دستور داد مدارس و کتابخانه های متعددی بسازند.
- ۹- مسجد گوهرشاد در مشهد از بناهایی است که به همت گوهرشاد، همسر شاهرخ، ساخته شد.
- ۱۰- کاروان سرای شرف در نزدیکی سرخس در استان خراسان رضوی از آثار دوره ی جانشینان چنگیز، هلاکو و تیمور است.
- ۱۱- تعدادی از شاعران بزرگ و برجسته ی ایرانی مانند عطار نیشابوری، مولوی، سعدی و حافظ در دوره های مغول و تیمور زندگی می کردند.

مریم عزیزی - تالار تلگرامی معلمان پنجم ابتدایی (دکتر صفایی)